

Jogi alapismeretek és szellemi tulajdon
Előadó: Dr. Gödölle István

Kérdések és válaszok
Magyarország Alaptörvénye témában

(2017. október)

1. Mivel kezdődik és mivel végződik az Alaptörvény?

Válasz: Az Alaptörvénynek a cím és a kihirdetés napja utáni kezdő mondata egy mottó: „Isten, áldd meg a magyart!”, a Himnusz első sora. Ezután jön a preambulum (bevezetés) címe: „Nemzeti hitvallás”. Az Alaptörvény záró mondata a posztambulum („Mi, a 2010. április 25-én megválasztott Országgyűlés képviselői, Isten és ember előtti felelősségünk tudatában, élve alkotmányozó hatalmunkkal, Magyarország első egységes Alaptörvényét a fentiek szerint állapítjuk meg.”). Ezután szintén egy mottó van: „Legyen béke, szabadság és egyetértés.”, amely megegyezik az 1948. márciusi „12 pont” mottójával.

2. Mi az Alaptörvény preambulumának címe, és a preambulum milyen kinyilvánításokat tartalmaz?

Válasz: A preambulum, amelynek címe „Nemzeti hitvallás”, kinyilvánítja, hogy

- mire vagyunk büszkék hazánk ezer éves múltjából,
- elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét, és becsüljük országunk különböző vallási hagyományait,
- ígérjük részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységének megőrzését,
- a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők,
- vállaljuk kulturális és természet adta nemzeti örökségünk ápolását és megóvását, és hisszük, hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez,
- felelősséget viselünk utódainkért, és védelmezzük a jövő nemzedékek életfeltételeit,
- tiszteljük más népek szabadságát és kultúráját, együttműködésre törekszünk velük,
- valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság, és az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki,
- valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet; összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet,
- valljuk, hogy a közösség erejének alapja a munka és az emberi szellem teljesítménye,
- valljuk az elesettek és a szegények megsegítésének kötelességét,
- valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése,
- valljuk, hogy az államnak akként kell szolgálni polgárait, hogy ügyeiket méltányosan, visszaélés és részrehajlás nélkül intézi,

- tiszteletben tartjuk hazánk történeti alkotmányának vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti (szimbolizálja) Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét,
- nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen (német, szovjet) megszállások miatt 1944. március 19. és 1990. május 2. között bekövetkezett felfüggesztését, és tagadjuk az eme időszakban fennállott nemzetiszocialista diktatúra és kommunista diktatúra alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését,
- valljuk a lelki és szellemi megújulás szükségességét,
- bízunk a közösen alakított jövőben, a fiatal nemzedékek elhivatottságában, és abban, hogy utódaink ismét nagyra teszik Magyarországot,
- az Alaptörvény jogrendünk alapja, szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között, élő keret, amely kifejezi azt a formát, amelyben élni szeretnénk,
- készen állunk arra, hogy országunk rendjét a nemzeti együttműködésre alapítsuk.

3. Mit jelent az, hogy a nép a hatalmát közvetve, kivételesen közvetlenül gyakorolja?

Válasz: A népuralomból (preambulum) következik, hogy közhatalom forrása a nép, azaz az Alaptörvény a népfelség elvén alapszik. A közhatalom közvetve történő gyakorlása azt jelenti, hogy a nép (a választópolgárok összessége) a hatalmát választott országgyűlési képviselők és választott helyi önkormányzati képviselők útján gyakorolja. A legfőbb népképviselői szerv az Országgyűlés. Népképviselői szervek még a helyi önkormányzatok képviselő-testületei. A nép közvetlen hatalomgyakorlása kivételes, ez országos és helyi népszavazás útján történik [B) cikk (3) és (4) bek.; 1., 2. és 8. cikk; 31., 33. és 35. cikk].

4. Mi a hatalom megosztásának elve, és hogyan biztosítja ezt az Alaptörvény?

Válasz: A hatalom megosztásának elve azt jelenti, hogy az állam működése során a törvényhozói, a végrehajtói (kormányzati) és a bírói hatalom egymástól el van választva. Az Alaptörvény ezt egyrészt a hatalom megosztása elvének kimondásával, másrészt ama rendelkezéseivel biztosítja, hogy az Országgyűlés alkotja a törvényeket, a Kormány a végrehajtó hatalom általános szerve, a bíróságok pedig ellátják az igazságszolgáltatás feladatát [C) cikk (1) bek.; 1. cikk (2) bek. a) és b) pont; 15. cikk (1) bek.; 25. cikk (1) és (2) bek.].

5. Milyen rendelkezések vannak az Alaptörvényben a Magyarország határain kívül élő magyarokról?

Válasz: A magyar nemzet az elmúlt évszázad viharaiiban részekre szakadt. Magyarország – a magyar nemzet szellemi és lelki egységét, összetartozását szem előtt tartva – felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségeik fennmaradását és fejlődését, támogatja magyarságuk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogaik érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint

előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal [Nemzeti hitvallás, 6. kinyilvánítás; D) cikk].

6. Mit mond az Alaptörvény Európával kapcsolatban, és milyen rendelkezéseket tartalmaz az Európai Unióról?

Válasz: Az Alaptörvény kinyilvánítja, hogy büszkék vagyunk arra, hogy népünk évszázadokon át harcokban védte Európát, tehetségével, szorgalmával gyarapította annak közös értékeit, és hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez [Nemzeti hitvallás, 4. és 8. kinyilvánítás].

Magyarország az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedése érdekében közreműködik az európai egység megteremtésében. Magyarország az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján – az Európai Unió alapító szerződéseiből fakadó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig – az Alaptörvényből eredő egyes hatásköreit a többi tagállammal közösen, az Európai Unió intézményei útján gyakorolhatja, azaz a nemzeti szuverenitás részlegesen átruházható. Az ilyen nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére adott felhatalmazáshoz az összes országgyűlési képviselőt kétharmadának szavazata szükséges. Az Európai Unió joga – a vonatkozó nemzetközi szerződés keretei között – megállapíthat általánosan kötelező magatartási szabályt [E) cikk].

Az Országgyűlés tájékoztatást kérhet a Kormánytól az Európai Unió kormányzati részvétellel működő intézményeinek döntéshozatali eljárásában képviselendő kormányálláspontról, és állást foglalhat az eljárásban napirenden szereplő tervezetről. A Kormány az európai uniós döntéshozatal során az Országgyűlés állásfoglalásának alapulvételével jár el [19. cikk].

7. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény a magyar állampolgárságról és a magyar állampolgárok jogairól?

Válasz: Születésével a magyar állampolgár gyermeke magyar állampolgár. Ha a gyermek születésekor legalább az egyik szülője magyar állampolgár, a gyermek születésével automatikusan magyar állampolgár lesz függetlenül attól, hogy születésével esetleg más állampolgárságot is megszerez. Sarkalatos törvény a magyar állampolgárság keletkezésének vagy megszerzésének más eseteit is meghatározhatja. Az állampolgárságról szóló sarkalatos törvény a magyar állampolgárság megszerzéséhez kedvezményes honosítást biztosít annak számára, akinek valamelyik felmenője magyar állampolgár volt vagy valószínűsíti magyar származását, és magyar nyelvtudását igazolja [1993. évi LV. törvény, 4. §].

Senkit sem lehet születéssel keletkezett vagy jogszerűen szerzett magyar állampolgárságától megfosztani. Magyarország védelmezi állampolgárait, azok külföldi tartózkodásának ideje alatt is (konzuli védelem). A magyar állampolgár

Magyarország területéről nem utasítható ki, és külföldről bármikor hazatérhet [G) cikk; XIV. cikk (1) bek.; XXVII. cikk (2) bek.].

Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez [XI. cikk].

Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson. Anyaság, betegség, rokkantság, fogyatékoság, özvegység, árvaság és önhibáján kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén minden magyar állampolgár törvényben meghatározott támogatásra jogosult [XIX. cikk (1) bek.].

Minden nagykorú állampolgárnak joga van arra, hogy országgyűlési képviselők, helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint európai parlamenti képviselők választásán választó (aktív választójog) és választható (passzív választójog) legyen, és hogy országos és helyi népszavazáson részt vegyen [XXIII. cikk (1) és (7) bek.].

8. Miként rendelkezik az Alaptörvény a magyar nyelvről és a nemzetiségek nyelvéről?

Válasz: Az Alaptörvény rendelkezik arról, hogy Magyarországon a hivatalos nyelv a magyar. Magyarország védi az egyedülálló magyar nyelvet, valamint a magyar jelnyelvet (süketnémák nyelvét), amely szintén a magyar kultúra része [Nemzeti hitvallás, 7. kinyilvánítás; H) cikk].

Az Alaptörvény kinyilvánítja, hogy ápoljuk és megóvjuk a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz [Nemzeti hitvallás, 7. kinyilvánítás; XXIX. cikk (1) bek.].

9. Milyen rendelkezések vannak az Alaptörvényben hazánk nevééről, a nemzeti szimbólumokról és ünnepekről?

Válasz: Hazánk hivatalos neve Magyarország, államformája köztársaság. A korábbi Alkotmányban a hivatalos név Magyar Köztársaság volt. A Magyarország név kifejezi hazánk állami folytonosságát a honfoglalás óta, függetlenül az államforma történelmi változásaitól (fejedelemség, királyság, köztársaság, tanácsköztársaság, királyság, köztársaság, népköztársaság, köztársaság) [A) cikk; B) cikk (2) bek.].

Magyarország címere hegyes talpú, hasított pajzs. Első mezeje vörössel és ezüsttel hétszer vágott. Második, vörös mezejében zöld hármashalomszögnek arany koronás kiemelkedő középső részén ezüst kettős kereszt. A pajzson a magyar Szent Korona nyugszik. Magyarország zászlaja három, egyenlő szélességű, sorrendben felülről piros, fehér és zöld színű, vízszintes sávból áll, amelyben a piros szín az erő, a fehér szín a hűség, a zöld szín a remény jelképe. Magyarország himnusa Kölcsey Ferenc Himnusz című költeménye Erkel Ferenc zenéjével. A címer és a zászló a történelmileg kialakult más formák szerint is használható. A címer és a zászló

használatának részletes szabályait, valamint az állami kitüntetések sarkalatos törvény határozza meg [I) cikk].

Magyarország nemzeti ünnepei: március 15. napja, az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc emlékére, augusztus 20. napja, az államalapítás és az államalapító Szent István király emlékére, és október 23. napja, az 1956. évi forradalom és szabadságharc emlékére. A hivatalos állami ünnep augusztus 20. napja [J) cikk].

Az Alaptörvény a preambulumban kinyilvánítja, hogy tiszteletben tartjuk a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét. A Szent Korona tehát nemcsak műkincs és nemzeti emléktárgy, annak az államformától független szimbolikus szerepe is van [Nemzeti hitvallás, 17. kinyilvánítás].

10. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény „Alapvetés” című fejezete Magyarország gazdaságáról és az állam gazdálkodásáról?

Válasz: Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik. Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit, fellép a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés ellen, és védi a fogyasztók jogait [M) cikk].

Magyarország a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét érvényesíti; ezért elsődlegesen az Országgyűlés és a Kormány felelős. Az Alkotmánybíróság, a bíróságok, a helyi önkormányzatok és más állami szervek feladatuk ellátása során ezt az elvet kötelesek tiszteletben tartani [N) cikk].

Magyarország hivatalos pénzneme a forint [K) cikk].

11. Az Alaptörvény szerint mi a „nemzet közös öröksége”, és ehhez kinek milyen kötelezettsége fűződik?

Válasz: A nemzet közös örökségét képezik a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek. Ezek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége [P) cikk (1) bek.]. A védelem és a fenntartás elsősorban az illetékes állami szervek és azok kötelessége, akiknek a nemzet közös öröksége körébe tartozó javak vannak tulajdonukban vagy használatukban. Mindenki köteles azonban tartózkodni az ilyen javak rongálásától és elpusztításától.

A termőföld és az erdők tulajdonjogának megszerzése, valamint hasznosítása fenti célok eléréséhez szükséges korlátait és feltételeit, valamint az integrált mezőgazdasági termelésszervezésre és a családi gazdaságokra, továbbá más mezőgazdasági üzemekre vonatkozó szabályokat sarkalatos törvény határozza meg [P) cikk (2) bek.].

12. Hol helyezkedik el az Alaptörvény Magyarország jogrendszerében, kire vonatkozik az Alaptörvény, és hogyan kell azt értelmezni? Milyen fajtájú jogszabályok vannak?

Válasz: Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja. Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek. Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni. A jogszabályok: a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv (jelenleg ilyen a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság) vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel [R) cikk; T) cikk (2) és (3) bek.].

13. Mit nevez az Alaptörvény sarkalatos törvénynek? Mely döntésekhez kell az Országgyűlésben az összes képviselő kétharmadának a szavazata?

Válasz: A sarkalatos törvény olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához az Országgyűlés ülésén jelen lévő országgyűlési képviselők legalább kétharmadának szavazata szükséges. Az Országgyűlés akkor határozatképes, ha az ülésen az országgyűlési képviselőknek több mint a fele jelen van. Ez azt jelenti, hogy szélső esetben az összes képviselő egyharmadának szavazatával lehet sarkalatos törvényt elfogadni vagy módosítani [T) cikk (4) bek.; 5. cikk (5) bek.].

Az összes országgyűlési képviselő legalább kétharmadának szavazata szükséges a következő döntésekhez, és ekkor értelemszerűen legalább kétharmadnak jelen is kell lennie az ülésen:

- az Alaptörvény elfogadása vagy módosítása [S) cikk (2) bek.],
- Magyarország Alaptörvényből eredő egyes hatásköreinek az Európai Unió intézményeinek való átengedése, azaz a nemzeti szuverenitás részleges átruházása [E) cikk (4) bek.],
- az Országgyűlés zárt üléséről szóló határozat [5. cikk (1) bek.],
- a köztársasági elnök megválasztása az első titkos szavazás során [11. cikk (1) és (3) bek.],
- a köztársasági elnök tisztségétől való megfosztására irányuló eljárás megindítása, amelynél a szavazás titkos [13. cikk (3) bek.],
- az Alkotmánybíróság tagjainak és elnökének megválasztása [24. cikk (8) bek.],
- a Kúria elnökének, az Országos Bírószábi Hivatal elnökének, a legfőbb ügyésznek, az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek, az Állami Számvevőszék elnökének megválasztása [26. cikk (3) bek.; 25. cikk (6) bek.; 29. cikk (4) bek.; 30. cikk (3) bek.; 43. cikk (2) bek.],
- a hadiállapot kinyilvánítása, a békekötés, a különleges jogrend (rendkívüli állapot és szükségállapot) kihirdetése, valamint ezek tárgyában az Országgyűlés akadályoztatása esetén a köztársasági elnök által meghozott döntések felülvizsgálata [48. cikk (2) és (6) bek.].

14. Milyen alapvető jogokat biztosít az Alaptörvény „Szabadság és felelősség” című fejezete?

Válasz:

- Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg [II. cikk].
- A szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog [IV. cikk].
- A magán- és családi élet, az otthon, a kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartása iránti jog [VI. cikk (1) bek.].
- A személyes adatok védelmére, valamint a közérdekű adatok megismerésére és terjesztésére vonatkozó jog [VI. cikk (2) bek.].
- A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való jog [VII. cikk].
- Békés gyülekezési és egyesülési jog [VIII. cikk].
- A véleménynyilvánítás szabadságának joga és a sajtószabadság [IX. cikk].
- A tulajdonhoz és az örökléshez való jog. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár [XIII. cikk].
- A törvény előtti egyenlőség és minden ember jogképessége [XV. cikk (1) bek.].
- Az alapvető jogok biztosítása mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékosság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül [XV. cikk (2) és (3) bek.].
- A testi és lelki egészséghez, valamint az egészséges környezethez való jog [XX. és XXI. cikk].
- A szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jog [XXVII. cikk].

15. Milyen alapvető jogokat biztosít az Alaptörvény a bírósági eljárással, a büntetőeljárással és a bűnösnek nyilvánítással kapcsolatban?

Válasz: Senkit sem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki. A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani. A bíróság köteles az elé állított személyt meghallgatni, és írásbeli indokolással ellátott határozatban szabadlábra helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul dönteni. Akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénysértően korlátozták, kárának megtérítésére jogosult [IV. cikk (2)–(4) bek.].

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el. Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg. A büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez. A védő (védőügyvéd) nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.

Senki sem nyilvánítható bűnösnek és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény. Ez a rendelkezés nem zárja ki valamely személy büntetőeljárás alá vonását és elítélését olyan cselekményért, amely elkövetése idején a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint bűncselekmény (pl. a háborús és emberiség elleni bűncselekmények) volt [XXVIII. cikk].

16. Miként rendelkezik az Alaptörvény a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságáról, valamint a vallási közösségekről?

Válasz: Az Alaptörvény elismeri a kereszténység nemzetmegtartó szerepét, és becsüli országunk különböző vallási hagyományait [Nemzeti hitvallás, 5. kinyilvánítás]. Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa. Az azonos hitelveket követők vallásuk gyakorlása céljából sarkalatos törvényben meghatározott szervezeti formában működő vallási közösséget hozhatnak létre. Az állam és a vallási közösségek különváltan működnek. A vallási közösségek önállóak [VII. cikk (1)–(3) bek.].

Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek. Az együttműködésről a vallási közösség kérelme alapján az Országgyűlés dönt. Az együttműködésben részt vevő vallási közösségek bevett egyházként működnek. A bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam sajátos jogosultságokat biztosít. A vallási közösségekre vonatkozó közös szabályokat, valamint az együttműködés feltételeit, a bevett egyházakat és a rájuk vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg [VII. cikk (4) és (5) bek.]. Ez a sarkalatos törvény határozza meg, hogy mi tekinthető és mi nem tekinthető vallási tevékenységnek, és mellékletében vannak felsorolva azok a vallási közösségek, amelyek Magyarországon bevett egyháznak minősülnek. A 2015. évi állapot szerint 27 bevett egyház van. A többi vallási közösség egyesületi formában működhet [2011. évi CCVI. törvény, 6. és 9/A. §; melléklet].

17. Miként rendelkezik az Alaptörvény a tudományos kutatásról, a művészeti alkotásról, a tanulásról, a tanításról és oktatásról, valamint az ezekkel kapcsolatos intézményekről?

Válasz: Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és a művészeti alkotás szabadságát, továbbá a tanulás, valamint törvényben meghatározott keretek között a tanítás szabadságát. Tudományos igazság kérdésében az állam nem jogosult dönteni, tudományos kutatások értékelésére kizárólag a tudomány művelői jogosultak.

Magyarország védi a Magyar Tudományos Akadémia tudományos szabadságát, valamint a Magyar Művészeti Akadémia művészeti szabadságát.

A felsőoktatási intézmények (egyetemek, főiskolák) a kutatás és a tanítás tartalmát, módszereit illetően önállóak, szervezeti rendjüket törvény szabályozza. Az állami felsőoktatási intézmények gazdálkodási rendjét törvény keretei között a Kormány határozza meg, gazdálkodásukat a Kormány felügyeli [X. cikk].

Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Ezt a jogot Magyarország a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei (és szorgalma) alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Törvény a felsőfokú oktatásban való részesülés anyagi támogatását meghatározott időtartamú olyan foglalkoztatásban való részvételhez, illetve vállalkozási tevékenység gyakorlásához kötheti, amelyet a magyar jog szabályoz [XI. cikk].

18. Az Alaptörvény szerint melyek az Országgyűlés feladatai?

Válasz: Az Országgyűlés Magyarország legfőbb népképviselői szerve, megízátása négy évre szól, feladatai a következők:

- a) megalkotja és módosítja Magyarország Alaptörvényét;
- b) törvényeket alkot;
- c) elfogadja a központi költségvetést, és jóváhagyja annak végrehajtását;
- d) felhatalmazást ad a feladat- és hatáskörébe tartozó nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére;
- e) megválasztja a köztársasági elnököt, az Alkotmánybíróság tagjait és elnökét, a Kúria elnökét, az Országos Bírósági Hivatal elnökét, a legfőbb ügyészt, az alapvető jogok biztosát és helyetteseit, valamint az Állami Számvevőszék elnökét;
- f) megválasztja a miniszterelnököt, dönt a Kormánnyal kapcsolatos bizalmi kérdésről;
- g) feloszlatja az alaptörvény-ellenesen működő helyi önkormányzati képviselő-testületet;
- h) határoz a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötésről;
- i) különleges jogrendet érintő, valamint katonai műveletekben való részvétellel kapcsolatos döntéseket hoz;
- j) közkegyelmet gyakorol;
- k) az Alaptörvényben és törvényben meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol [1. cikk].

19. Hogyan határozza meg az Alaptörvény a köztársasági elnököt, valamint feladat- és hatáskörét, különösen a törvényalkotási folyamatban?

Válasz: A köztársasági elnök Magyarország államfője, aki kifejezi a nemzet egységét, és öröklik az államszervezet demokratikus működése felett. A köztársasági elnök

egyben a Magyar Honvédség főparancsnoka. A köztársasági elnököt az Országgyűlés választja öt évre.

Az Alaptörvény meghatározza, hogy a köztársasági elnök a hatáskörébe tartozó intézkedések és döntések egy részénél – többek között javaslattevő a miniszterelnök, a Kúria elnöke, az Országos Bírói Hivatal elnöke, a legfőbb ügyész és az alapvető jogok biztosa személyére, akiket az Országgyűlés választ meg – önállóan jár el, egy másik részénél – többek között a miniszterek, a Magyar Nemzeti Bank elnöke és alelnökei, a tábornokok, az egyetemi tanárok kinevezésénél – a Kormány tagjának ellenjegyzése (miniszteri ellenjegyzés) is szükséges.

A köztársasági elnöknek a következő önálló hatásköre van a törvényalkotási folyamatban: az Országgyűlés által elfogadott és az Országgyűlés elnöke által neki megküldött törvényt öt napon belül aláírja és elrendeli annak kihirdetését, avagy a törvényt az Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatára megküldi az Alkotmánybíróságnak vagy észrevételeinek közlésével megfontolásra visszaküldi az Országgyűlésnek. A visszaküldés jogával a köztársasági elnök csak egy alkalommal élhet. Emellett a köztársasági elnöknek joga van önállóan törvényt kezdeményezni [6. cikk (1), (3)–(5) és (7)–(9) bek.; 9. és 10. cikk].

20. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény a Kormányról és a miniszterelnökről?

Válasz: A Kormány a végrehajtó hatalom általános szerve, amelynek feladata és hatásköre kiterjed mindarra, amit az Alaptörvény vagy jogszabály kifejezetten nem utal más szerv feladat- és hatáskörébe. A Kormány az Országgyűlésnek felelős. A Kormány a közigazgatás legfőbb szerve. Feladatkörében eljárva a Kormány törvényben nem szabályozott tárgykörben, illetve törvényben kapott felhatalmazás alapján rendeletet alkot, amely törvénnyel nem lehet ellentétes [15. cikk].

A Kormány tagjai a miniszterelnök és a miniszterek. A miniszterelnököt a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja meg, megválasztásához az összes országgyűlési képviselő több mint a felének szavazata szükséges. A minisztereket a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki. A miniszterelnök meghatározza a Kormány általános politikáját.

A miniszterelnök megbízatásának megszűnésével a Kormány megbízatása is megszűnik. Az országgyűlési képviselők egyötöde a miniszterelnökkel szemben írásban – a miniszterelnöki tisztségre javasolt személy megjelölésével – bizalmatlansági indítványt nyújthat be (konstruktív bizalmatlansági indítvány). Ha az Országgyűlés a bizalmatlansági indítványt az összes országgyűlési képviselő több mint a felének szavazatával támogatja, ezzel bizalmatlanságát fejezi ki a miniszterelnökkel szemben, és egyben miniszterelnöknek megválasztja a bizalmatlansági indítványban a miniszterelnöki tisztségre javasolt személyt. A miniszterelnök is indítványozhat bizalmi szavazást (destruktív bizalmatlansági indítvány), ha ezen a bizalmi szavazáson az összes országgyűlési képviselő több mint

a fele nem támogatja a miniszterelnököt, a miniszterelnök megbízatása megszűnik. Ez esetben a köztársasági elnök tesz javaslatot az új miniszterelnök személyére [16. cikk (1), (3), (4), (5) és (7) bek.; 18. cikk (1) bek.; 20. és 21. cikk].

21. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény az Alkotmánybíróságról és az alkotmánybírákról?

Válasz: Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve. Az Alkotmánybíróság felülvizsgálja az Alaptörvénnyel való összhangját

a) az Országgyűlés által elfogadott, de ki nem hirdetett törvénynek (előzetes normakontroll),

b) valamely jogszabálynak (utólagos normakontroll),

c) bírói kezdeményezésre valamely egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak,

d) alkotmányjogi panasz alapján egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak, illetve hozott bírói döntésnek.

Az Alkotmánybíróság továbbá

e) vizsgálja valamely jogszabály nemzetközi szerződésbe való ütközését, és

f) az Alaptörvényben vagy sarkalatos törvényben meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol, így többek között az Alaptörvényt értelmezi, a népszavazás elrendelésével vagy bevett egyházként való elismeréssel összefüggő országgyűlési határozatot felülvizsgálja, a köztársasági elnöki tisztségtől való megfosztás tárgyában az eljárást lefolytatja [13. cikk (5) bek.].

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvényt és annak módosítását csak a megalkotására és kihirdetésére vonatkozó eljárási követelmények tekintetében vizsgálhatja felül.

Az a) pont szerinti előzetes normakontrollt az Országgyűlés vagy a köztársasági elnök indítványozhatja [6. cikk (2) és (4) bek.].

A b) pont szerinti utólagos normakontrollt a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész vagy az alapvető jogok biztosa indítványozhatja.

A d) pont szerinti alkotmányjogi panasszal az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet élhet, ha az Alaptörvényben biztosított jogának sérelme következett be, és jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy ilyen nem volt számára biztosítva.

Az Alkotmánybíróság tizenöt tagból álló testület, tagjait az Országgyűlés az országgyűlési képviselők kétharmadnak szavazatával tizenkét évre választja. Az Alkotmánybíróság elnökét az alkotmánybírák közül szintén az Országgyűlés választja kétharmados többséggel. Az Alkotmánybíróság elnöke és tagjai nem lehetnek tagjai politikai pártnak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet. Az Alkotmánybíróság hatáskörének, szervezetének és működésének részletes szabályait sarkalatos törvény határozza meg [24. cikk].

22. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény a bíróságokról és a bírákról?

Válasz: A bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. A bírósági szervezet többszintű, a legfőbb bírósági szerv a Kúria. A bíróság dönt büntetőügyben, magánjogi (polgári jogi) jogvitában és törvényben meghatározott egyéb ügyben, a közigazgatási határozatok törvényességéről, valamint a helyi önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközéséről és megsemmisítéséről.

A bíróságok igazgatásának központi feladatait az Országos Bírósági Hivatal elnöke végzi. Az Országos Bírói Tanács felügyeli a bíróságok központi igazgatását. A bíróságok szervezetének, igazgatásának és központi igazgatása felügyeletének, a bírák jogállásnak részletes szabályait, valamint a bírák javadalmazását sarkalatos törvény határozza meg.

A bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélezési tevékenységükben nem utasíthatók. A bírákat tisztségükből csak sarkalatos törvényben meghatározott okból és eljárás keretében lehet elmozdítani. A bírák nem lehetnek tagjai pártnak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet [26. cikk (1) bek.].

A hivatásos bírákat a köztársasági elnök nevezi ki. Bíróvá az nevezhető ki, aki a harmincadik életévét betöltötte. A Kúria elnöke és az Országos Bírósági Hivatal elnöke kivételével a bírák szolgálati jogviszonya az általános öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséig állhat fenn. A Kúria elnökét és az Országos Bírósági Hivatal elnökét a bírák közül kilenc évre a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja. A megválasztásukhoz az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges [25. cikk; 26. cikk (2) és (3) bek.].

23. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény az ügyészségről és az ügyészekről?

Válasz: A legfőbb ügyész és az ügyészség független, az igazságszolgáltatás közreműködőjeként mint közvádó az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője. Az ügyészség üldözi a bűncselekményeket, fellép más jogsértő cselekményekkel és mulasztásokkal szemben, valamint elősegíti a jogellenes cselekmények megelőzését. A legfőbb ügyész és az ügyészség törvényben meghatározottak szerint jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben, képviseli a közvádat a bírósági eljárásban, felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett, valamint a közérdek védelmezőjeként az Alaptörvény vagy törvény által meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol.

Az ügyészi szervezetet a legfőbb ügyész vezeti és irányítja, kinevezi az ügyészeket. A legfőbb ügyész kivételével az ügyész szolgálati jogviszonya az általános öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséig állhat fenn. A legfőbb ügyészt az ügyészek közül a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja kilenc évre. A legfőbb

ügyész megválasztásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges. A legfőbb ügyész évente beszámol tevékenységéről az Országgyűlésnek. Az ügyészek nem lehetnek tagjai pártnak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet. Az ügyészség szervezetének és működésének, a legfőbb ügyész és az ügyészek jogállásának részletes szabályait, valamint javadalmazásukat sarkalatos törvény határozza meg [29. cikk].

24. Milyen rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény a közpénzekről?

Válasz: Az Országgyűlés minden évre vonatkozóan törvényt alkot a központi költségvetésről és annak végrehajtásáról. Az erre vonatkozó törvényjavaslatot a Kormány terjeszti az Országgyűlés elé. A központi költségvetésről szóló törvény elfogadásával az Országgyűlés felhatalmazza a Kormányt az abban meghatározott bevételek beszedésére és kiadások teljesítésére. Az Országgyűlés nem fogadhat el olyan központi költségvetési törvényt, amelynek eredményeképpen az államadósság meghaladná a teljes (bruttó) hazai össztermék felét. Mindaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, az Országgyűlés csak olyan központi költségvetési törvényt fogadhat el, amely az államadósság a teljes hazai össztermékhez viszonyított arányának csökkentését tartalmazza. Ha a központi költségvetésről szóló törvényt az Országgyűlés a naptári év kezdetéig nem fogadta el, a Kormány jogosult a jogszabályok szerinti bevételeket beszedni és az előző naptári évre a központi költségvetésről szóló törvényben meghatározott kiadási előirányzatok keretei között a kiadásokat időarányosan teljesíteni [36. cikk (1), (3), (4), (5) és (7) bek.].

A központi költségvetés végrehajtása során a Kormány és az alája rendelt államigazgatási szervek köcsönfelvételére és pénzügyi kötelezettség vállalására az államadósság tekintetében ugyanolyan korlátok vannak, mint az Országgyűlés számára a központi költségvetési törvény elfogadására [37. cikk (2) és (3) bek.].

A központi költségvetésből csak olyan szervezet részére nyújtható támogatás, vagy teljesíthető szerződés alapján kifizetés, amelynek tulajdonosi szerkezete, felépítése, valamint a támogatás felhasználására irányuló tevékenysége átlátható. A közpénzeket az átláthatóság és a közélet tisztaságának elve szerint kell kezelni, az arra vonatkozó adatok közérdekű adatok [39. cikk (1) és (2) bek.].

Az Alkotmánybíróság – mindaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja – a központi költségvetésről, annak végrehajtásáról, a központi adónemekről, az illetékekről és járulékokról, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló kihirdetett törvények Alaptörvénnyel való összhangját kizárólag az élethez és az emberi méltósághoz való joggal, a személyes adatok védelméhez való joggal, a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való joggal, vagy a magyar állampolgársághoz kapcsolódó jogokkal összefüggésben vizsgálhatja felül, és ezek sérelme miatt semmisítheti meg. Az Alkotmánybíróság utólagos normakontrollra vonatkozó hatásköre tehát a fenti pénzügyi törvények tekintetében ennyiben korlátozva van.

Az előzetes normakontrollra, azaz az Országgyűlés által elfogadott, de még ki nem hirdetett pénzügyi törvények felülvizsgálatára és megsemmisítésére a fenti korlátozás nem vonatkozik. Továbbá az Alkotmánybíróság korlátozás nélkül jogosult megsemmisíteni az e tárgykörbe tartozó törvényeket is, ha a törvény megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények nem teljesültek, azaz ún. közjogi érvénytelenség esetén [37. cikk (4) bek.].

25. Mi a „nemzeti vagyon”, és arról az Alaptörvényben milyen rendelkezések vannak?

Válasz: A nemzeti vagyont az állam és a helyi önkormányzatok tulajdona alkotja. Kezelésének és védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele. A nemzeti vagyon megőrzésének, védelmének és az azzal való felelős gazdálkodásnak a követelményeit, valamint az állam kizárólagos tulajdonának és gazdasági tevékenységének körét, továbbá a kiemelt jelentőségű nemzeti vagyon elidegenítésének korlátait és feltételeit sarkalatos törvény határozza meg.

Nemzeti vagyont csak törvényben meghatározott célból lehet átruházni, törvényben meghatározott kivételekkel az értékarányosság követelményeinek figyelembevétele mellett. Nemzeti vagyon átruházására vagy hasznosítására vonatkozó szerződés csak olyan szervezettel köthető, amelynek tulajdonosi szerkezete, felépítése, valamint az átruházott vagy hasznosításra átengedett nemzeti vagyon kezelésére vonatkozó tevékenysége átlátható [38. cikk (1)–(4) bek.].

A nemzeti vagyont az átláthatóság és a közélet tisztaságának elve szerint kell kezelni, az arra vonatkozó adatok közérdekű adatok [39. cikk (2) bek.].